

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

**ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ.
ՀՈՒՄԱՆԻՏԱՐ, ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ,
ԹԵ՝ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ**

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐ

Հոկտեմբեր 28, 2015

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2015

ՀՏԴ 159.9:06
ԳՄԴ 88
Հ 730

Ժողովածուի հրատարակումը երաշխավորված է
ԵՊՀ փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի կողմից

Խմբագրական խորհուրդ
Գլխավոր խմբագիր

հոգ. գիտ. դոկ., պրոֆ. **Գ. Մ. Շահվերդյան**
փիլ. գիտ. դոկ., պրոֆ. **Էդ. Ա. Հարությունյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ս. Ֆ. Սարգսյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ն. Հ. Հարոյան**
հոգ. գիտ. թեկ., դոց. **Ա. Թ. Կոբեյյան**
հոգ. գիտ. թեկ., ասիստ. **Ի. Ա. Ղազարյան**
դասախոս **Գ. Ս. Պետրոսյան**
դասախոս **Ֆ. Ն. Բազոյան**
դասախոս **Մ. Վ. Ավետիսյան**

Գիտաժողովի կազմակերպմանն աջակցելու համար
շնորհակալություն ենք հայտնում ՀՀ ԳԿՆ ԳՊԿ-ին

Հ 730 «Հոգեբանության կարգավիճակը. հումանիտար, բնագիտական,
թե՛ սոցիալական»: Գիտաժողովի նյութեր: ԵՊՀ փիլիսոփայու-
թյան և հոգեբանության ֆակուլտետ, սոցիալական հոգեբանու-
թյան ամբիոն.- Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2015.- 170 էջ:

ՀՏԴ 159.9:06
ԳՄԴ 88

ISBN 978-5-8084-2047-2

© ԵՊՀ հրատ., 2015
© Կազմողի համար, 2015

Նեյի Հարոյան

*ԵՊՀ փիլիսոփայության և հոգեբանության ֆակուլտետի
սոցիալական հոգեբանության ամբիոնի դոցենտ, հ.գ.թ.
n.haroyan@mail.ru*

**ՄԱՆԻՊՈՒԼՅԱՑԻՈՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՍՈՑԻՈՄՇԱԿՈՒԹՅԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸՆԹՅԱՆԵՐԻ ՎՐԱ
ՈՐՊԵՍ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑ**

*Բանալի բառեր՝ տեղեկատվական հասարակություն, հոգևոր կյանքը,
մանիպուլյատիվ ազդեցությունները:*

Տեղեկատվական հասարակության ձևավորումով վերաարժևորվում են ավանդական կողմնորոշիչներն ու արժեքները, փոխվում են մարդկային կեցության ամբողջականության, ճշմարտության ըմբռնումը, ձևափոխվում են արժեքային կողմնորոշումները: Այդ ամենը նկատելիորեն արտացոլվում են սոցիոմշակութային գործընթացներում: Մասնավորապես, անհնար է մերժել տեղեկատվական հասարակությունում առաջացող այն միտումները, որոնք խարխլում են հումանիստական արժեքները:

Հաճախ չկառավարվող հսկայական քանակի ձայնային, հեռուստատեսային և համակարգչային տեղեկատվական հեղեղը տարածվում է զանազան մշակութային միջոցներով և տեղետարափի նման թափվում է հասարակական գիտակցության վրա և հնարավոր չի լինում հասկանալ, զատել կարևորը՝ անկարևորից, էականը՝ երկրորդականից, որը առաջ է բերում սոցիալական անտարբերություն (ապատիա):

Տեղեկատվական այդ հեղեղը իր քառասականության, անընդհատության և անվերջության պատճառով անհնար է դարձնում տեղեկությունների հանգամանակից վերլուծությունը: Նման միտումները քայքայում են մշակույթի ամբողջականությունը (բարոյական, գեղագիտական ընկալումները, վարքային դիրքորոշումները) և հանգեցնում, մասնավորապես, այնպիսի սոցիոմշակութային երևույթի, ինչպիսին է «նեոտրալ-բալիզմը» (գլոբալային ցեղ): Վիրտուալ իրականության մեջ հայտնված մարդիկ գրկվելով նույնականությունից և կորցնելով մշակութային ինքնատիպությունը վերածվում են յուրահատուկ ամենակուլ, անդեմ զանգված-հասարակության: Նման գլոբալ փոփոխությունների պայմաններում ձևավորվում են մտածողության և գործունեության նոր ուղ-

դություններ, մասնավորապես մեծանում է սոցիումի կազմակերպման վրա մանիպուլյացիոն ազդեցությունների դերը [2]:

Ի դեպ, հասարակության կյանքում և մշակույթի մեջ մանիպուլյատիվ ազդեցությունները ակտիվանում են անցումային դարաշրջաններում, երբ տեղի է ունենում աշխարհայացքային ելակետային կողմնորոշիչների փոփոխություն, երբ հասարակության մեջ մեծանում է անվստահությունը վաղվա օրվա նկատմամբ, ապագան դառնում է անորոշ:

Ինչպես իրավացիորեն նշում է Դ. Վ. Կոնիշևսկին. «Մանիպուլյատիվ միջոցների կիրառումով ձեռք է բերվում սոցիումալիզմի նույնականության թվացողություն, ժամանակի հետ համաքայլ ընթանալու զգացողություն: Մանիպուլյատիվ սիմվոլները լցնում են սոցիումալիզմի իմաստների դուրս մղման հետևանքով առաջացած դատարկությունը և հող են պատրաստում նոր մշակութային կազմավորումների, միտումների և կարծրատիպերի ձևավորման համար» [3, էջ 3]:

Ժամանակակից զանգվածային հաղորդակցման միջոցների բացասական ազդեցության հետևանք է հասարակության հոգևոր կյանքի աղքատացումը, հետաճը: Տեղեկատվական հոսքը և փաստերի ամենօրյա աճի հետևանքով առաջացած տեղեկատվական ավելցուկը հանգեցնում է մտավոր գերլարման: Մարդու գիտակցությունը անընդհատ ենթարկվում է ինֆորմացիոն «գրոհի»՝ վերածվելով մանիպուլյացիոն թիրախի:

Որոշակի իմաստով հասարակությունը մանիպուլյացիաների անհրաժեշտություն է զգում: Բանն այն է, որ մանիպուլյատիվ ազդեցությունները ունակ են զանգվածային գիտակցության մեջ ստեղծել և տարփոդել պատկերներ ու առասպելներ: Մասնավորապես հասարակության մեջ առաջացած լարվածությունը, կախված հետապնդվող նպատակից, հնարավոր է մեղմել, թուլացնել կամ խորացնել գործադրելով մշակութային սիմվոլներ [2, 3]:

Մանիպուլյացիան պարտադրում է այնպիսի մեկնաբանություն, որը առաջարկում է իրականության մասին ցանկալի պատկերացում: Ժամանակակից հասարակության մեջ տիրապետողը, պատմամշակութային իմաստը որոշողը ոչ թե ճշմարտության, բարու, գեղեցիկի ու արդարի կատեգորիաներն են, այլ պրագմատիզմը՝ մերկ շահի և օգուտի գիտակցությունը: Նման իրադրության մեջ բախվում են դասական ու կեղծ մշակույթը: Իսկ վերջինիս առաջացումն ու զանգվածային տարա-

ծումը՝ աշխարհի ու մարդու կեցության ամբողջականության, կայունության կորստի գիտակցման անմիջական հետևանք է [2]:

Այդ համատեքստում արդի հասարակությունում առավել մեծ նշանակություն է ստանում տիրապետելու և սպառելու առանձնահատուկ ձևերի գիտակցության ձևավորման հիմնախնդիրը:

Ժամանակակից մարդուն կարելի է բնորոշել ոչ թե «Homo sapiens», այլ «Homo consumers». Homo consumers-ի (սպառող մարդու) հիմնական ցանկությունը սպառելն է՝ առանց արտադրելու մասին մտածելու: Սպառող մարդը նպատակապացորեն ստեղծվում է տիրապետող գաղափարախոսությամբ խիստ որոշակի նպատակով, այն է՝ կառավարելու: Ընդ որում, սպառող մարդը որպես սուբյեկտ նշանակություն, արժեք չունի, այն նշանակալից է միայն իբրև ստատիկ միավոր՝ որպես ազդեցության օբյեկտ: Ոչ բռնի կառավարում իրականացնելու համար պարզեցվում է անձնավորության կառուցվածքը, նրանից խլվում գիտակցությունը, փոխարենը խրախուսվում է սպառելու ձգտումն ու ցանկությունը հիմնարար և մեծամասամբ արհեստական պահանջումներին բավարարման համար [2, 3]:

Եթե դեռևս տասնամյակներ առաջ առկա էր «բարի-չար, լավ-վատ», երկրնտրանքը, ապա ժամանակակից հասարակությունը չի ենթադրում միասնական բարոյական կողմնորոշիչներ և հասարակության գործունեությունը կարգավորող արդի բարոյականությունը դարձել է հեղհեղուկ: Հասարակական շերտերը կողմնորոշված են դեպի հակասական բնույթի տարբեր արժեքներ: Ոչ կայուն արժեքային կողմնորոշումների ֆոնի վրա, որտեղ մտավոր զարգացածությունը զուգակցվում է հուզական հետամնացության հետ, չափազանց դժվար խնդիր է ձևավորել հասուն և բարձր բարոյական գիտակցությամբ օժտված անձնավորություններ, ովքեր ընդունակ կլինեն կատարելու բարոյական ընտրություն և տալու բարոյական խնդիրների համարժեք լուծումներ:

Անձը միշտ իր դարաշրջանի և երկրի կյանքի արդյունքն է, որից հետևում է, որ անհրաժեշտ է «պատրաստել» ապագայի մարդկանց, ովքեր օժտված կլինեն ճկուն հոգեկան կառուցվածքով, այլ ոչ թե անդեմ արժեքային համակարգի հարմարվողական միտումներով: Մարդիկ, ովքեր պատրաստ կլինեն ոչ թե իրականության կործանարար վերափոխմանը այլ՝ ստեղծագործական ակտիվությամբ արձագանքելու աշխարհում կատարվող փոփոխություններին, մարդիկ, ովքեր ոչ թե գիտելիք են կուտակում, այլ կարող են որոնել այն և մտածել դրա շուրջ:

Իհարկե, մենք տեսնում ենք, որ մարդկությունը հոգևորի գոհաբերումով գնում է տեխնոկրատիայի ճանապարհով, մոռանալով, որ հենց հոգևորն է, որ բանական մարդուն տարբերում է կենդանուց: Հոգևոր կյանքը, ներառյալ փիլիսոփայությունը, կրոնը, արվեստը, գրականությունը, առհասարակ մշակութային այն բոլոր արժեքները, որ ստեղծել է մարդկությունը իր պատմության ընթացքում, և եթե դրանց լրջորեն, ակնածալի վերաբերմունք չի լինելու, ապա ժամանակակից մարդկության համար չի կարող լինել «լուսավոր» ապագայի հեռանկար:

Մարդկության պատմական փորձը վկայում է, որ բարոյական գիտակցությունը ձևավորվում և զարգանում է գրքերի ընթերցումից, խելացի և հոգևոր բարձր զարգացում ունեցող մարդկանց հետ շփվելիս, գեղեցիկ ու վեհ երաժշտություն լսելիս: Մարդու հոգևոր ոլորտը միակն է, որը չկա այլ էակների մոտ:

Չպետք է մոռանալ, որ, հիրավի, գիտությունը աշխարհի մասին, այն աշխարհի, որում մենք ապրում ենք, տեղեկություններ քաղելու առավել հզոր միջոց է, բայց հոգևորը անհրաժեշտ է որպես կյանքի իմաստի աղբյուր:

Եվ հոգեբանության կարևորագույն խնդիրներից մեկն էլ հենց մարդկային կեցության իմաստի որոնման և հայտնաբերման մեջ է: Բնագիտությունը չի լուծում որոշ էկզիստենցիալ և փիլիսոփայական հարցեր: Վերջիններս վերաբերում են հոգևոր-բարոյական արժեքներին: Բանն այն է, որ գիտատեխնիկական առաջընթացը և հոգևոր-բարոյական զարգացումը համընթաց չեն գնում: Ավելին, այսօր ակնհայտ է ճշմարտության և բարու տարամիտում, մինչդեռ էության մեջ, ճշմարիտն ու բարին նույնական են. իրական ճշմարիտը անպայմանորեն բարի է, և ընդհակառակը: Բանականության նվաճումները պետք է ամրապնդվեն բարոյական հաղթանակներով: Այո, ինչպես, Վազգեն Ա Հայրապետն էր ասում իր քարոզներից մեկում . «Արմատրոնգի քայլը պետք է կատարվի նաև մարդու հոգևոր-բարոյական տիեզերքին մեջ»: Ասել կուզի, թե մարդկային կյանքի ամենաամուր վեմը մարդու իմացական հանճարը բարոյական հանճարի ձեռքբերումներով լրացնելն է: Այստեղ նաև տեղին է մեջբերել 20-րդ դարի նշանավոր ֆիզիկոս, նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Վ. Հայզենբերգի հետևյալ խոսքերը. «Բնագիտության բաժակից ըմպած մեկ կումը մեզ դարձնում է աթեիստ, բայց չպետք է մոռանալ, որ բաժակի հատակում մեզ Աստված է սպասում»:

Ժամանակակից հոգեբանության խնդիրն է թույլ չտալ արժեզրկելու, ապամարդկայնացնելու մարդկային կյանքն ու նրա իմաստը: Ահա թե ինչու գիտության սրընթաց զարգացման պայմաններում աննախադեպ աճում է հումանիտար գիտելիքի դերը: Արվեստը, գրականությունը, հոգեբանությունը և հումանիտար գիտություններն ամբողջությամբ կոչված են անձի մոտ ձևավորելու պատասխանատվության գիտակցություն այն ամենի հանդեպ, ինչ մարդկային է:

Գրականություն

1. «Էջմիածին», 1969 թ., Ժ-ԺԱ, էջ 5-6:
2. **Конишевский Д. В.**, Манипулятивное воздействие на социокультурные процессы как средство тотальной деконструкции / Д. В. Конишевский // Омский научный вестник. Сер. Общество. История. Современность. Омск, 2010. № 6 (92). С. 235 – 238.
3. **Конишевский Д. В.**, Манипулятивное воздействие на социокультурные процессы Автореферат, Омск, 2011.

Нелли Ароян

Факультет философии и психологии ЕГУ

к.п.н., доцент кафедры социальной психологии

МАНИПУЛЯТИВНОЕ ВЛИЯНИЕ НА СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ПРОЦЕССЫ КАК ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОЙ ПСИХОЛОГИИ

***Ключевые слова:** Информационное общество, манипулятивное влияние, духовная жизнь.*

В статье рассматриваются вопросы возникновения информационного общества и манипуляции массовым сознанием, которые активизируются в переходные периоды, связанные со сменой мировоззренческих и парадигмальных систем, и трансформации ценностных ориентаций общества.

Nelli Haroyan

Faculty of Philosophy and Psychology, YSU

PhD, Associate Professor of the Department of Social Psychology

THE INFLUENCE OF MANIPULATION ON SOCIAL-CULTURAL PROCESSES AS A PROBLEM OF MODERN PSYCHOLOGY

***Key words:** information society, manipulative influence, the spiritual life.*

The article examines questions of emergence of the information society and manipulation of the mass consciousness, which is activated during the transition period associated with the change of philosophical and paradigmatic systems and the transformation of value orientations of society.